

Justyna Dobrołowicz, Anita Garbat, Aleksandra Pak, *Macierzyństwo i ojcostwo w warunkach zmiany społeczno-kulturowej. Od wyobrażeń do rzeczywistości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2018

Justyna Dobrołowicz, Anita Garbat, Aleksandra Pak, *Motherhood and fatherhood in terms of socio-cultural change. From imagination to reality*, University of Jan Kochanowski Publishing House, Kielce 2018

DOI 10.25951/3826

Problematyka rodzicielstwa, podjęta przez Justynę Dobrołowicz, Anitę Garbat i Aleksandrę Pak w liczącej 207 stron monografii, **należy do niebagatelnych zarówno pod względem społecznym, kulturowym, jak i wychowawczym**. Recenzowana praca wpisuje się przede wszystkim w problematykę jednej z subdyscyplin pedagogiki, a mianowicie pedagogiki rodziny, jednak rodzicielstwo (macierzyństwo i ojcostwo) pozostaje przedmiotem badań również pedagogiki społecznej, pedagogiki kultury, pedagogiki ogólnej oraz teorii wychowania. Rodzicielstwo, ujmowane jako etap życia małżeńskiego, stanowi tematykę niezwykle istotną nie tylko w pedagogice, której przedstawiciele zajmują się przecież optymalną formacją młodego pokolenia, ale również w socjologii (zwłaszcza socjologii rodziny), psychologii (zwłaszcza psychologii rodziny) czy etyce.

Patrząc na walory praktyczne przedłożonej monografii, problematyka rodzicielstwa może okazać się użyteczna dla jednostek, grup społecznych, szerzej – dla wielu społeczności dbających o przetrwanie i odpowiednią jakość życia (za pośrednictwem dbania o trwałość rodziny i satysfakcję z jej założenia). Z pewnością ten zakres zagadnień znajdzie zastosowanie także w poradnictwie małżeńskim i rodzinnym oraz w terapii rodzin.

Publikacja, o której mowa, stanie się, jak sędzę, **głosem w publicznej debacie dotyczącej jakości życia współczesnych młodych dorosłych w rodzinie i, szerzej – w społeczności**, gdyż wbrew panującym trendom i stereotypom związanym z okresem małżeńskim, odważnie

ukazuje priorytety etyczne, które powinni respektować przyszli małżonkowie i rodzice. Autorki usytuowały swe eksploracje w szerokim kontekście opisu współczesnych przejawów zagrożeń społecznych (w tym kryzysu rodziny), do których zaliczyły m.in. tendencje neoliberalne oraz materializm, rodzący postawę konsumpcjonizmu. W odniesieniu do środowiska rodzinnego typowymi niebezpieczeństwami okazują się dziś już nie tylko rozwód czy separacja małżonków, ale niezakładanie rodziny, samotne rodzicielstwo, pośpieszne, bezrefleksyjne wchodzenie w role małżeńskie i rodzicielskie, nieumiejętność godzenia rodzicielstwa z aktywnością zawodową czy trudność realizacji niektórych istotnych funkcji rodziny (choćby prokreacyjnej, opiekuńczej czy psychohygienicznej). W zakresie rodzicielstwa konsekwencje niewłaściwych postaw dają się dostrzec choćby w niechęci do poczęcia czy wychowywania potomstwa, co w powszechnym dyskursie często bywa bagatelizowane. Nie bez powodu więc autorki zwróciły na to uwagę.

Krytyka małżeństwa czy rodzicielstwa oraz próby obniżenia statusu małżonków, żywo obecne zwłaszcza w przekazach medialnych, wypaczają wizję pełnienia ról rodzicielskich w sposób niezakłócony, trwałe i pełny. Pułapkę językową i zarazem społeczną stanowi odchodzenie od tradycyjnej terminologii związanej z rolami matki i ojca. Dyskredytacja takich wartości, jak: miłość, wierność, uczciwość, konstytuujących relację między małżonkami, tym bardziej wymaga przeciwwagi w postaci prac naukowych uzasadniających odmienną percepcję problemu.

Struktura monografii odsłania wielość i różnorodność przeanalizowanych zagadnień, a zarazem dowodzi konsekwentnego trzymania się wiodącej problematyki oraz przedmiotu badań. Na konstrukcję pracy składa się: wstęp, merytorycznie i logicznie powiązane trzy rozdziały (w których czytelnik znajdzie odpowiedzi na wysunięte problemy badawcze), zakończenie, bibliografia, netografia, aneks z załącznikiem w postaci autorskiego narzędzia badawczego – kwestionariusza ankiety (zawierającej 24 pytania zamknięte skierowane do studentów Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach) oraz wykaz 22 tabel, porządkujących i wizualnie zestawiających dane empiryczne.

Uzasadniając we *Wstępie* wybór problematyki badawczej autorki piszą:

Dziś rodzina bardzo się zmieniła (...). Kiedyś ważne było (...) wspólne dobro, potrzeby innych. Dziś szczęście i samorealizacja każdego człowieka to podstawowe wartości i nikt nie oczekuje od jednostki rezygnacji z własnych marzeń, pragnień, celów czy ambicji na rzecz innych członków rodziny. Dotychczas mówiło się o członkach rodziny jako całości, obecnie kobieta i mężczyzna stają się widoczni jako odrębne jednostki. Sytuacja taka jest oczywiście wygodna dla jednostki, pro-

wadzi jednak do osłabienia rodziny i do trudności w realizacji jej podstawowych funkcji (s. 9–10).

Podkreślają również, że:

Przedstawione w książce studia i analizy mają na celu dalszą eksplorację problemu współczesnej rodziny. Interesują nas przemiany polskiej rodziny, ale przywołujemy też badania nad rodziną światową, zwłaszcza gdy dotyczą zjawisk obserwowanych również w naszym kraju (s. 13).

Wstęp zawiera ponadto charakterystykę części strukturalnych pracy oraz podziękowania za nieodpłatne udostępnienie materiałów graficznych.

Rozdział pierwszy, zatytułowany *Mit „Matki Polki” i jego ewolucja*, należy do udanych prób ukazania narodzin, ewolucji i znaczenia w świadomości współczesnych Polaków historycznie zakorzonego od niemal 200 lat mitu „matki Polki”. Mit ten, co zostało podkreślone, odgrywał i wciąż odgrywa istotną rolę w kształtowaniu tożsamości polskich matek. Problematyka ta została przybliżona za pośrednictwem deskrypcji kilku zagadnień: narodziny mitu „matki Polki”; postać „matki Polki” w XIX i na początku XX w.; „matka Polka” w PRL-u; „matka Polka” obecnie; „matka Polka” w Internecie; rola i tożsamość współczesnej „matki Polki”. Rewizja mitu wydaje się zabiegiem społecznie i naukowo użytecznym, zwłaszcza jeśli czyni się to w kontekście aktualnych wyników badań.

W rozdziale drugim, noszącym tytuł *Rodzina w transformacji. Transformacja rodziny*, autorki nie bez powodu zwróciły uwagę na społeczno-kulturowy kontekst funkcjonowania rodziny, w tym jej transformację poprzez zmianę w realizacji ról matki i ojca. Za pośrednictwem deskrypcji takich zagadnień, jak: udział mediów w powstawaniu nowych wzorów/modeli macierzyństwa i ojcostwa, przemiany rodziny związane z neoliberalnym przełomem kulturowym, przybliżyły powyższą tematykę czytelnikom. Do niezwykle interesujących można zaliczyć kwestie deinstytucjonalizacji i detradycjonalizacji rodziny, a także skutki, jakie one rodzą (włącznie z kryzysem rodziny). Autorki słusznie zdecydowały, by zaprezentować treści porównawczo – odwołując się do przeszłości i do związków z tradycją.

Rozdział trzeci, zatytułowany *Macierzyństwo i ojcostwo w opiniach studentów Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach*, stanowi komunikat z badań empirycznych przeprowadzonych w 2017 r., dotyczących oceny przez studentów kieleckiej uczelni współczesnego macierzyństwa i ojcostwa. W rozdziale zawarto takie zagadnienia, jak opinia respondentów odnośnie do: roli społecznej

matki i ojca, podziału obowiązków w rodzinie, aktywności zawodowej matki, realizacji funkcji prokreacyjnej przez małżonków. Mimo niewielkiej grupy ankietowanych, wnioski z badań mogą okazać się cenne zwłaszcza dla młodych dorosłych, planujących wejście w związek małżeński i założenie rodziny. Z pewnością zainspirują również naukowców (profesjonalnie zajmujących się zagadnieniem społecznego postrzegania rodziny) do podejmowania szerszych badań w tym zakresie.

Dokonując w *Zakończeniu* swoistego podsumowania wywodów teoretycznych i wyników badań empirycznych, autorki zaznaczyły, że ich

zainteresowanie problemem macierzyństwa i ojcostwa wynika z obserwowanej poważnej transformacji w zakresie życia rodzinnego, transformacji prowadzącej do kryzysu tradycyjnej rodziny patriarchalnej. Oznakami tego kryzysu są: spadek liczby zawieranych małżeństw, spadek liczby urodzonych dzieci, wzrastająca liczba rozwodów (...), samotne rodzicielstwo. Wymienione (...) zjawiska sprawiły, że zmieniła się polityka prorodzinna naszego państwa. Ważne zmiany miały miejsce w połowie 2013 roku (...). Działania mające na celu polepszenie sytuacji materialnej polskich rodzin powinny jednak być (...) wzmocnione w obszarach związanych z procesem wychowania i socjalizacji młodego pokolenia (s. 179).

Wychowawcze oddziaływanie duetu rodzicielskiego zależy bowiem głównie od umiejętności negocjowania, które prowadzi do zgodnego dialogu rodziców i potomstwa.

Bibliografię można uznać za bogatą ofertę kształcącą, złożoną z około 70 pozycji z zakresu pedagogiki, psychologii, socjologii, filozofii i metodologii nauk społecznych, odpowiednio eksploatowanych w treści pracy. Rozbudowana jest zwłaszcza netografia, zawierająca około 100 adresów stron internetowych. Autorki respektują więc zasadę interdyscyplinarności, o czym świadczy m.in. różnorodność zawartych w bibliografii prac naukowych z wielu dziedzin oraz dyscyplin.

Wszystkie części monografii mieszczą interesujące treści teoretyczne bądź wyniki badań empirycznych, wzbogacające zasoby naukowe pedagogiki rodziny. Całość – skłania do refleksji nad rodzicielstwem i jego wyzwaniem w warunkach zmiany społeczno-kulturowej (co zaznaczono już w tytule tej wieloautorskiej monografii), dlatego przewiduję spore zainteresowanie społeczeństwa tematyką podjętą w książce. Oprócz doniosłości i aktualności jej problematyki, do sięgnięcia po nią przekonuje również przystępny, komunikatywny język naukowy.

Reasumując, monografia podejmuje rdzenną i z pewnością skłaniającą do uwagi problematykę pedagogiczną. Praca ta pod względem merytorycznym –

kompletna, zaś pod względem metodologicznym – prawidłowa, **zasługuje na udostępnienie szerszym kręgom odbiorców**: naukowcom licznych dyscyplin, pedagogom praktykom, asystentom i doradcom rodzin, młodzieży szkół średnich i wyższych, ludziom przygotowującym się do małżeństwa i rodzicielstwa. To bez wątpienia wartościowa lektura sprzyjająca rozwojowi młodych dorosłych, zamierzających konstruktywnie kreować swe życie rodzinne.

Godne uznania jest również motywowanie i kształtowanie adeptów nauki (doktorantek), co z bardzo dobrym rezultatem czyni prof. Justyna Dobrołowicz.

STRESZCZENIE

Recenzja dotyczy opublikowanej w 2018 r. monografii naukowej pt. *Macierzyństwo i ojcostwo w warunkach zmiany społeczno-kulturowej. Od wyobrażeń do rzeczywistości*. Rozdział pierwszy poświęcony jest ewolucji mitu „matki Polki” i jego roli w budowaniu tożsamości narodowej współczesnych Polek. W rozdziale drugim przeanalizowano transformację rodziny w dziejach, z zaakcentowaniem skutków neoliberalnego przełomu kulturowego. Z kolei rozdział trzeci – ostatni – zawiera opis wyników badań przeprowadzonych wśród studentów, a służący poznaniu ich opinii odnośnie do macierzyństwa i ojcostwa. Publikacja stanowi istotny wkład w rozwój problematyki pedagogiki rodziny oraz pedagogiki społecznej.

SŁOWA KLUCZOWE: macierzyństwo, ojcostwo, rodzina, zmiana społeczno-kulturowa

SUMMARY

The review concerns a scientific monograph published in 2018 entitled *Motherhood and fatherhood in the conditions of socio-cultural change. From imagination to reality*. The first chapter is devoted to the evolution of the „Polish mother” myth and its role in building the national identity of contemporary Polish women. The second chapter examines the transformation of the family in history, with an emphasis on the effects of the neoliberal cultural breakthrough. In turn, the third chapter – the last – contains a description of the results of research conducted among students, to learn about their views on motherhood and fatherhood. The publication is an important contribution to the development of family pedagogy and social pedagogy.

KEYWORDS: motherhood, fatherhood, family, socio-cultural change

ALICJA ŻYWCZOK – Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: alicjazyw@wp.pl

Historia / Article history

Przysłano do redakcji / Received: 26.06.2019

Przysłano do redakcji po recenzjach / Received in revised form: 10.10.2019

Data akceptacji do publikacji / Accepted: 15.10.2019

Dyscyplina naukowa: pedagogika